

Hegedűs Sándor

Mátyás sógor és a bokolyi

csongrádi népmese nyomán

Történt egyszer, mint már annyiszor, hogy Magyarország határainál az ellenség kóborolt. Bármily erős is volt a király hatalma, jól megtanulta apja urától, a híres törökverő Hunyadi Jánostól, hogy a török hadak mindig harcra készek. Még a béke idején is új csatákra, újabb hódításokra készülnek. Mátyás király – ő ült épp az ország trónusán – egyre azt hallotta, hogy kémeik járják az országutakat, hegyre hágnak, völgybe térnek, falvakat és városokat keresnek fel, hogy kifürkéssék a gyengeségeket. Úgy hírlett, hogy cigányokat, örmény kalmárokat (kereskedőket) küldenek, de törökföldön felnevelt, még csecsemőként ellopott rác és horvát fiatalokat is, hogy kerüljék a feltűnést.

Mátyás azért kidoboltatta, hogy azontúl senki tevertett emberfiának nem szabad szállást adni csakis a vármegye központjában, a megyeházákban. Úgy gondolta, hogy az emberei ott alaposan kikérdezik, megvizsgálják milyen célból csángál, s kinek fia, borja egy-egy utazó. Aki pedig gyanússá lesz, annak rögtön ott a vármegye tömlőce, nem kell tovább sokat sétálnia.

Nem hiába hívták igazságos Mátyásnak, mint az ország annyi más dolgának, egy idő után ennek is utánanézett. Úgy gondolta, legjobban teszi, ha cigánynak öltözik, s úgy próbál szerencsét. Kezét, karját, arcát megkenete a barna csizmakenőccsel. Olyan bocskort húzott, amit jobb érzésű gazda már a szemétdombra hányt volna, s valahonnan még szakadozott gúnyát is szerzett, hóna alá pedig egy ütött-kopott hegedűt kapott. Így indult el Buda városából. Három nap és három éjjel vándorolt, még a bocskorát is odahagyta valahol, úgy lekopott róla. Meztélláb már nem esett oly jól a gyaloglás, meg hát – az igazat szólva – a tarisznyája is lelappadt, elfogyott a palota konyhájáról hozott összes elemózsiája. Ment hát az első útjába eső házba, hogy enni inni kérjen, meg egy zugot, ahol békén lehajthatja elfáradt fejét. Elkergették azonban mondván, hogy Mátyás megtiltotta, ne hozzon bajt szegény fejükre. Házról-házra, faluról-falura ment, de mindenünnen elűzték. Egyre éhesebb, fáradtabb lett. Negyedik éjt már semmiképpen nem akart a szabad ég alatt, a vadállatok miatt csak félálomban, a hideg miatt pedig vacogással tölteni. Szerencsére ott a vármegye-háza! – fedezte fel egyszerre örömmel a festménye-

ken látott nagyszerű tornyokról. Oda sem engedték azonban be. Mit képzelsz? Majd etetünk, itatunk a király két szeméért? Szállást adunk ingyen? Hogy képzeled, nyomorult cigány? – kérdezték tőle egyre nagyobb gúnnyal. Pénzed, ha nincs, eltakarodj innen! – fenyegették meg végül. Hiába bizonygatta egyre dühösebben, hogy bizony nem roma ő, hanem maga a király. Ezért az örök még le is teperték, s alaposan elagyabugyálták. Sántikálva, lógó orral, és az éhségtől kopogó szemekkel vánszorgott tovább. Hiába próbálkozott tovább, ugyanúgy járt, mint annak előtte. Gazdag háztól és szegény portától egyaránt elűzték. Hol gőgösen, hol szomorúan mondták: „Megtiltotta Mátyás király!” Volt hol kutyát uszítottak rá, volt hol seprűnyelet törtek szét a hátán.

Egy faluszéli cigánysorra is betévedt. Végül is – gondolta magában – cigány lennék, vagy mi fene, hát majd valami távoli rokonnak adom ki magamat.

– Jó estét, sógorasszonykám! – mondta rögtön a legelső putriba betérve. – Hát gazduram, itthon van-e?

– Hegedülni van, lakodalmon bazsevál – felelte az asszony, miközben azon gondolkodott melyik testvér révén lehet sógora ez a nagyorrú roma. De hát neki és a férjének is több testvére van, ki győzi számon tartani a teljes atyafiságot. Megsérteni meg mégsem akarta azzal, hogy felfirtatja: kivégről, mivégről lenne meg a rokonság.

– Sógorasszonykám, itt hálnék én maguknál!

– Jaj, sógorkám, itt bizony nem lehet! Mátyás király, ha megtudja, fölakasztat bennünket.

– Szörnyen fáradt vagyok – szakadt ki a sóhajtás a királyból. Meg éhes is és szomjas is – tette hozzá magában. Csak hajnalig hadd lehessen végre fedél felettem, sógorasszonykám! – könyörgött tovább, s már-már könnye hullt.

– Hát, akkor mit csináljunk, sógorkám? – szánta meg az asszony.

Vitt be neki szalmát, adott hideg vizet, s még néhány kanál káposztát is melegített. Amikorra azonban a lócához ért vele, a vándor már javában húzta a lóbórt, édesdeden aludt.

Reggel felé hazajött a ház lakodalmat járt ura. Némi pénz is csördögélt a markában. Jeles muzsikusként volt, mégis alig fizették meg, mérgesen toporgott hát, amikor az idegent meglátta.

– Hát ez, asszony? Kicsoda ez it-
ten?

– Hát, a sógorkánk – mondta az asz-
szony. Vagy az enyém, vagy a magáé
– tette hozzá némi bizonytalansággal.

Férje tüstént felkeltette Mátyást, és
ráparancsolt a feleségére:

– Hozd a káposztát, meg a
bokolyit!

– Hát az meg mi? – kérdezte a ki-
rály.

Erre aztán igencsak fennakadt a
házigazda szemöldöke.

– Hát a cigánykenyér! Hogyhogy
nem hallottál róla?

– Arra mifelénk nagy nyomor van,
nem igen sütünk, nincsen lisztünk rá – oszlatta el a
vendég az ébredező gyanút.

Ettek hát nagyot, még egy flaska bort is elkortyol-
tak, ami a lakodalomból került haza. Azután elbú-
csúztak.

– Isten áldjon, sógorkám, sógorasszonykám!

– Aztán el ne árulj bennünket, hogy itt háltál,
mert a fejünkbe kerülhet! – figyelmeztették az ajtó-
félfánál.

– Isten ments! Meg sem állok én ebben a faluban,
sietek tovább.

Nem nagy idő telt el, jött a parancsolat. Fejvesztés
terhe mellett meg kell jelenjenek a királyi udvarban.

– Jaj nekünk, beárult minket a *te* a sógorkád! –
mondta a férj.

– A *maga* sógorkája! Őmiatta akasztat föl
mibennünket Mátyás király – felelte az asszony.

Futottak volna, de a két hajdú, aki a levelet hozta,
igencsak karolta mindkettőt. Még a kocsira is felül-
tek velük.

Mikor aztán Budavárán voltak, azonnal tömlöcbe
csukták őket. Egyre sopánkodtak, ríttak, sírdogáltak.

– A csuda egyen meg engem, hogy nem kergettem
el! – mondta az egyik.

– Dehogy magát egye! Engem, hiszen én adtam
neki szállást! – mondta a másik.

– Mégis inkább engem, mint téged! Nem kellett
volna, egyedül hagyjalak.

– Dehogyis magát, hisz én küldtem zenélni! Kel-
lett az a pénz, sok a pulyánk otthon.

– Már mért éppen téged? Inkább mégis engem,
hisz miattam van az a sok gyerek.

Tán még ma is így vitatkoznának, ha nem szólít-
ják őket a király elé.

Amikor ott álltak reszketve a fényes trónterem-
ben, kérdezte őket a király:

– Nem tudtátok, hogy tilos szállást adni, hogy
senkit sem szabad éjszakára befogadni?

– Jaj, fölséges királyunk, hogyan tudtuk volna?
De hát rokonunk volt! Csak nem kergethettük el.
Alig állt a lábán, olyan fáradt volt már – felelte az
asszony.

– Nagyon megsajnálunk. Nem bírt
már szegény továbbmenni. Így még
egy ismeretlent sem vertünk volna el
a háztól, nemhogy... Azaz mégsem...
Vagyis csakhogy... – hímezett-hámo-
zott a férj, mihelyt észrevette, hogy
elszólta magát. Hiszen erős parancs
volt rá, ő meg azt mondja, hogy még
az idegeneket sem üldözte volna el a
putrijától... Mi lesz ebből? – aggódott
magában.

– De ti még vacsorát is adtok neki!
– ripakodott rájuk az uralkodó.

– Alázatosan megkérdem, hát
hogyne adtunk volna? Hiszen éhes
volt – felelte a cigány asszony.

– És mit adtál neki enni?

– Egy kis káposztát meg bokolyit.

A cigány már nyitotta is a száját, hogy megma-
gyarázza mi is az a bokolyi, ám a király megelőzte.

– Cigánykenyeret?

Igencsak kikerekedett mindkettejük szeme. Még-
iscsak nagy tudós ez a Mátyás! Néhány udvaronc-
nak is tátva maradt a szája. Hát a király még cigá-
nyul is ért?

– Aztán tudnál-e most is olyat sütni, s káposztát
csinálni? – hangzott el a kérdés, ami akár parancs-
nak is tűnhetett.

– Ha van miből?! – felelte az asszony – Mert tud-
ja meg a felséges király, van, hol az országban még
lisztre se futja – tette hozzá.

Rögvest jött a szakács, s bár hét országban is élt,
nyolc királyt is szolgált, most a cigány asszony keze
alá kellett dolgoznia. Kiadta a király, hogy mindent,
amit csak kér, adjanak neki. Amikor megfőtt a ká-
poszta, megsült a bokolyi, Mátyás király összehívta
összes miniszterét, s nekiálltak enni. Amikor jóllak-
tak, így szólt az asszonyhoz:

– Süss most egy akkora bokolyit, mint egy taliga-
kerék!

A főszakács nagy duzzogva megint mehetett vele
a konyhába. Amikor elkészült az újabb bokolyi, Má-
tyás kiszedte a belét és telerakatta aranypénzzel. Át-
adta a cigánynak és szigorúan ráparancsolt:

– Ezt a bokolyit csak otthon szegjétek meg, amikor
senki sem látja, csak ketten magatok! Ha megtudom,
hogy nem így teszitek, akkor már tényleg a kötélen
végzitek.

Hintóra rakatta őket a király, szép ruhákat, enni-
valót, még teli hordókat is adott melléjük jóféle bo-
rokkal. Amikor hazaértek – annyira félték a király
haragjától – mielőbb kikergették a szobából a gye-
rekeiket. (Pedig azok tovább is ölelgették volna őket
örömükben, hogy visszatértek a halál torkából.) Föl-
vágta a bokolyit, amiből kiömlött a sok-sok fényes
tallér. Csak úgy kapkodták örömükben. Egyszer az-
tán rábök az asszony az egyik érem arcos oldalára.

– Nicsak, hogy hasonlít a *mi* sógorkánkra!